

О. А. Кузнецовакандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

АКМЕОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УЧНЯМИ

У статті розкрито специфіку акмеологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності з учнями. Виявлено, що акмеологічний підхід сприяє виникненню оригінальних задумів і спонукає до пошуку нових шляхів у сфері музичного просвітництва, актуалізує його творчу природу. Вивчення акмеологічного розвитку особистості у художньо-творчій діяльності у теоретичному та практичному плані є особливо важливим у сфері музично-просвітницької діяльності з учнями.

У статті зазначено, що акмеологічний підхід орієнтований на системність, яка передбачає дослідження об'єктів як систем та узгоджене використання різних наукових підходів, зокрема системного, особистісного, художньо-комунікативного, творчого. Системний підхід дозволяє розглядати процес формування методичної підготовленості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до просвітницької роботи з учнями як цілісну динамічну систему. Особистісний підхід передбачає формування та розвиток особистісно-психологічних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва, реалізацію його здібностей, активізацію мотиваційної сфери. Завдяки особистісному підходу вчитель музичного мистецтва проектує ставлення до учня як до творчої особистості, допомагаючи виявляти та розвивати його здібності та креативні можливості. Художньо-комунікативний підхід до музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється як процес і спланований позитивний результат сформованості особистісного досвіду на основі засвоєних знань із налагодження суб'єкт-суб'єктної комунікації. Творчий підхід до музично-просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє визначити творчу діяльність основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Це дозволяє досліджувати проблему методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи з учнями як педагогічну систему, а також на цій основі визначати шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: акмеологічний підхід, музично-просвітницька діяльність, майбутній учитель музичного мистецтва, методична підготовка учителів-музикантів до просвітницької роботи з учнями, творча природа мистецтва.

Постановка проблеми. Акмеологічний складник музично-просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з учнями пов'язана з пріоритетними завданнями загального розвитку особистості, що визначають здійснення комплексного дослідження цілісності суб'єкта у процесі розкриття особливостей його шляху до акме-вершин; розкриття індивідуальних, особистісних та суб'єктно-діяльнісних характеристик у єдності та взаємозв'язку, визначення оптимальних умов для ефективного професійного зростання майбутніх учителів. Із цієї позиції доцільно акцентувати увагу на методичній підготовці студентів факультетів мистецтв до музичного просвітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема акмеологічного розвитку особистості є на часі, адже акмеологічні умови формування методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва передбачають широке використання наукових знань для вирішення завдань

прогресивного особистісно-професійного розвитку студентів та формування корпоративних відносин, досягнення творчого партнерства у процесі педагогічної взаємодії. Аналіз останніх досліджень (А. Деркач, Н. Гузій, А. Козир, Н. Кузьміна, В. Федоришин та ін.) свідчить про важливість акмеологічного спрямування діяльності вчителя музичного мистецтва як цілісного, безперервного процесу вивчення та аналізу, розвитку, формування й корекції його фахового становлення як професіонала. Це підтверджує і творча природа музичного просвітництва, яка яскраво представлена діяльністю сучасних дослідників, зокрема Е. Абдулліна, Л. Безбородової, Т. Жигінас, Т. Євсєвої, І. Кобозєвої, Л. Кожевникової, Г. Падалки, О. Полякової та ін.

Мета статті – зробити теоретичний аналіз проблеми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музичного просвітництва з учнями засобами акмеологічного роз-

витку. Адже прагнення досягнення акме-вершини у професійній діяльності на сучасному етапі розвитку вітчизняної мистецької освіти є актуальним і своєчасним.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі акмеологія мистецької освіти розглядає професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва з позиції його готовності до творчої самореалізації у практичній діяльності з учнями. Для цього необхідно визначити шлях особистісного зростання вчителя від рівня виконавського повтору педагогічних дій до самостійно-творчого. Із цієї точки зору, акмеологію художньо-творчої діяльності доцільно розглядати у співвідношенні з її сутнісними загальними характеристиками, зокрема через вплив особистісних характеристик суб'єкта цієї діяльності (здібності, духовні потреби творчої особистості, мотивацію, сприйняття художніх творів, творчі процеси тощо), на мистецький результат і творчі досягнення. Вивчення акмеологічного розвитку особистості в художньо-творчій роботі у теоретичному та практичному плані є особливо важливим у сфері музично-просвітницької діяльності.

Сутність акмеологічного підходу полягає у комплексному дослідженні цілісності суб'єкта, котрий проходить ступінь зрілості, «коли його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються у єдності, в усіх взаємозв'язках» із метою сприяння досягнення ним вищих рівнів професійного розвитку [4].

Акмеологічний підхід орієнтований на системність, яка передбачає дослідження об'єктів як систем та узгоджене використання різних наукових підходів, зокрема системного, особистісного, художньо-комунікативного, творчого. Це дозволяє досліджувати методичну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічну систему, а також на цій основі визначити шляхи її вдосконалення.

Системний підхід під час здійснення методологічного аналізу проблеми розвитку музичного просвітництва вимагає осмислення не лише сутності, а й структурно-змістових сторін цього важливого процесу в логічному, психологічному і професійно-змістовному аспектах. Цей підхід дозволяє розглядати процес формування методичної підготовленості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів як цілісну динамічну систему. За своєю сутністю та змістом системний підхід є загальнонауковим підходом. С. Гончаренко розглядає системний підхід у педагогіці як такий, що спрямований на розкриття «цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення у єдину теоретичну картину» [3, с. 423]. Тому вчений підкреслює, що складники системи – підсистеми – можна розглядати як самостійні.

Системний підхід до музично-просвітницької підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва знаходить відображення у взаємодії необхідних елементів, зокрема музично-естетичного, педагогічного й виконавського [11, с. 23]. Цей важливий підхід забезпечує розуміння розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі музично-просвітницької діяльності як цілісної єдності самостійних елементів, які функціонують у взаємозв'язку і складають ієрархічну систему.

Забезпечуючи вирішення проблеми введення особистості у світ художньо-творчого процесу й освоєння музичної інформації через цілісне сприйняття художньо-музичного образу твору та його відтворення, системний підхід відіграє важливу роль у мистецькій діяльності. У цій «інтелектуальній діяльності вищого ґатунку відбувається внутрішня робота особистості над пізнанням всесвіту й усвідомленням себе у світі, що сприяє виробленню вміння налагоджувати стосунки з людьми і з навколишнім середовищем» [2].

Аналізуючи значення системного підходу до здійснення практичної діяльності, І. Зязюн зазначив, що потреба в «системних уявленнях виникає під час зіткнення зі складністю реальних життєвих явищ. Ці уявлення сприяють передбаченню суперечностей, постановці проблем та пошуку адекватних засобів успішного вирішення. Тому системний світогляд конкретизується в системному мисленні як сукупність здібностей для побудови моделей проблемних ситуацій шляхом виокремлення всіх суттєвих для формування, фіксації і вирішення факторів, а також організацію в ієрархічну доцільність» [6, с. 42].

Особистісний підхід (М. Акімова, І. Бех, О. Єременко, І. Зязюн, В. Козлова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.) сприяє ствердженню особистості у мистецькому житті. Як зазначала О. Рудницька, особистісний підхід «сприяє розвитку світоглядних диспозицій індивіда, формуванню власних ціннісних орієнтацій, оскільки дозволяє максимально задіяти у педагогічному процесі структуру життєвих смислів особистості (самоактуалізацію, саморегуляцію, самозростання, самореалізацію), створює умови для самоорганізації власного внутрішнього світу» [12, с. 92]. Доречно підкреслити, що у мистецькій освіті відбувається постійне взаємопроникнення знань і продуктивної активності, оскільки жодну інформацію в галузі мистецтва не можна розкрити без самостійної художньої діяльності особистості, всі види якої стимулюють прояви фантазії, образного уявлення [12].

Із цієї позиції особистісний підхід передбачає формування та розвиток особистісно-психологічних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва, реалізацію його здібностей, активіза-

цію мотиваційної сфери. Завдяки особистісному підходу вчитель музичного мистецтва проектує ставлення до учня як до творчої особистості, допомагаючи виявляти та розвивати його здібності та креативні можливості. Л. Масол щодо цього зауважує, що розвивально-виховні впливи мистецької освіти переорієнтовуються на унікальність кожної особистості, що навчається, враховуються її мотивації, інтереси, потреби і реальні можливості. За таких умов зростає мистецька чутливість особистості, здатність до організованого художньо-естетичного мислення, творчого самовираження, індивідуальної неповторності [9, с. 4].

Художньо-комунікативний підхід до музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється як процес і спланований позитивний результат сформованості особистісного досвіду на основі засвоєних знань із налагодження суб'єкт-суб'єктної комунікації. Найбільш рельєфно цей важливий підхід у майбутнього вчителя музичного мистецтва проявляється в умінні знаходити спільну мову з учнями, досягати повного взаєморозуміння з творчим колективом. Керівна позиція вчителя у процесі музично-просвітницької діяльності щільно пов'язана з невинним творчим пошуком та націлена на роботу в постійно змінному середовищі [2].

Комунікативність майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі музично-просвітницької діяльності передбачає готовність до організації творчої діалогової взаємодії, гнучкість, мобільність, уміння встановлювати контакти з учнями, в чому великого значення набуває загальний рівень його культури, психолого-педагогічні знання та ерудиція. Художньо-комунікативний підхід до музично-просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє втілювати творчість, виконання та сприйняття. За Є. Назайкинським, художня комунікація – це процес, у якому реально реалізується акт спілкування. На думку вченого, в системі художньої комунікації центром є художній твір. Навколо нього групуються найбільш важливі елементи комунікації – автор, виконавець, реципієнт. Художнє спілкування неможливе і без інших елементів, що створюють умови та середовище спілкування, а також є об'єктами відображення, впливу та перетворення [10, с. 21].

Художньо-комунікативний підхід до музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає розвинену художню комунікацію як «взаємодію між художником-творцем і читачем (слухачем, глядачем), який сприймає твір мистецтва, є найбільш яскравим і повним виявом комунікативної функції культури» [11, с. 62]. Твір мистецтва не створюється у відриві від соціокультурного контексту, оскільки будь-який діалог із простором здійснюється як дія,

спрямована на втілення і вияв свого художнього послання в житті окремого індивіда, групи людей чи всього суспільства в цілому.

Творчий підхід до музично-просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє визначити творчу діяльність основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Так, Т. Євсєєва розкриває значення музичного просвітництва як мистецтва «поширення, передання знань про музику, виховання людини засобами музичного мистецтва». Учена вважає, що, оскільки в умовах педагогічного університету музичне просвітництво адресовано студентів і «через нього» – слухачеві (вихованцю), доцільно визначити цю сферу діяльності як музично-педагогічне просвітництво. Звідси музичне просвітництво постає таким видом педагогічної діяльності вчителя-музиканта, що виражає специфіку його фахової роботи [5, с. 12].

Сам характер діяльності педагога-музиканта доцільно визначити як творчий, що синтезує в собі різні види творчо-креативної діяльності, зокрема педагогічну, музикознавчу, дослідницьку тощо. Так, особливістю творчої роботи педагога-музиканта є взаємодія двох різних видів діяльності: психолого-педагогічної (психолого-педагогічна взаємодія вчителя й суб'єктів навчання) та художньо-творчої (музично-психологічний процес осягнення творів мистецтва). Творчий підхід учителя музичного мистецтва до виконання музично-просвітницької діяльності як системне утворення детермінований зовнішніми та внутрішніми чинниками. До зовнішніх чинників доцільно віднести вплив соціально-економічного середовища, специфічні особливості навчального закладу мистецької освіти, у якому реалізовується студент, цілі й завдання, формульовані конкретним педагогічним колективом, тощо. Потреба у творчій діяльності, мотиваційна й духовно-ціннісна сфери, інші внутрішні джерела творчої активності педагога-музиканта – зміст внутрішніх чинників. Як зауважує К. Абульханова-Славська, «...творчість бере участь у формуванні життєвих установок особистості, формує його ставлення до дійсності, що знаходиться за межами логічного сприйняття» [1, с. 121].

Творчий підхід до проведення майбутніми вчителями музичного мистецтва просвітницьких заходів передбачає володіння лектором такими вміннями, навичками й техніками, як техніка акторської й режисерської майстерності, імпрізаційні уміння, навички сценічного мислення в умовах публічної самотності, уміння емоційно спілкуватися з аудиторією тощо.

Успішна музично-просвітницька діяльність з учнями передбачає перебування майбутнього вчителя музичного мистецтва в модусі постійного інноваційного пошуку необхідної інформації, тому в процесі її здійснення активно розвивається його

пізнавальна активність, зростає відповідальність за отриманий результат, актуалізуються такі якості особистості, як старанність і самостійність. Саме прояв пізнавальної активності актуалізує особистісні смисли музичного просвітництва, ініціює процеси самоорганізації й самодіяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва у музично-просвітницькій діяльності з учнями. На думку Г. Падалки, саме пізнавальна діяльність «передбачає залучення особистості до цілісно-образного пізнання світу» [11, с. 15].

Активна творча музично-просвітницька діяльність сприяє також формуванню в усіх її учасників самостійності – здатності до здійснювати дії без сторонньої допомоги. У контексті музичного просвітництва самостійність проявляється на рівні творчо-самостійної роботи вчителя й розвитку самостійності в учнів. Ознаками самостійної роботи є виконання роботи без сторонньої допомоги; опора на власні знання, вміння, переконання, досвід світогляду, вираження особистого ставлення, власної аргументації; прояв ініціативи, творчого начала. Саме в процесі самостійної роботи учнів формуються потреби, спонукальні мотиви й інтереси до музичного просвітництва. Різноманітні види самостійної роботи учасників музичного заходу є фундаментом для організації музично-просвітницької діяльності.

Висновки і пропозиції. Отже, музично-просвітницька діяльність з учнями як процес накопичення й передання знань про музичне мистецтво неможлива без особистісної ініціативи, підприємливості, здатності до самостійної активної соціальної роботи. Оскільки ці морально-вольові якості нерозривно пов'язані з особистісною сутністю, то активізація в процесі музично-просвітницької діяльності сприяє максимальному розкриттю творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, вільній самопрезентації й самотрансляції особистості. Розвиток морально-вольових якостей студентів факультетів мистецтв у музично-просвітницькій діяльності продиктований прагненнями до самопізнання, саморозвитку й самореалізації у продуктивній роботі. Це саме той шлях, який передбачає особистісну траєкторію акмеологічного розвитку майбутніх учителів

музичного мистецтва до досягнення вершин власного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. Москва: Наука, 1980. 335 с.
2. Козир А., Федоришин В. Вступ до акмеології мистецької освіти: навч. посібник. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 326 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма. Москва: Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. 752 с.
5. Евсева Т.И. Вопросы просветительства в вузовском музыкально-педагогическом образовании. Москва: МГОПИ, 1993. 112 с.
6. Зязюн І.А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. Київ, 2003. С. 15–29.
7. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія]. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2008. 378 с.
8. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. Москва: ИЦПКПС, 2001. 144 с.
9. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.: іл.
10. Назайкинский Е.В. Логика музыкальной композиции. Москва: Музыка, 1982. 319 с.
11. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта Україна, 2008. 274 с.
12. Рудницька О.П. Інтегративний підхід до формування в учнів художньої картини світу. Педагогічні новації столичної освіти: теорія та практика: навч.-метод. щорічник. Київ, 2001. С. 190–198.

Kuznetsova O. Acmeological composition of methodical preparation of future teachers of music art to educational activities with schools

The article reveals the specifics of acmeological training of future teachers of musical art for musical education activities with students. It has been discovered that the acmeological approach contributes to the origin of the original ideas and prompts new ways in the field of musical education, and actualises its creative nature. The study of the acmeological development of personality in artistic and creative activity in the theoretical and practical terms is especially important in the field of musical and educational activity with students.

The article states that the acmeological approach is focused on the system, which involves the study of objects as systems and the consistent use of various scientific approaches, namely: systemic, personal, artistic and communicative, creative. The system approach allows to consider the process of formation of methodical preparation of students of faculties of arts of pedagogical universities for educational work with students as an integral dynamic system. The personal approach involves the formation and development of personality and psychological qualities of the future teacher of musical art, the realization of his abilities, activation of the motivational sphere. Due to the personal approach, the teacher of musical art projects the attitude towards the student as a creative person, helping to identify and develop his abilities and creative possibilities. The artistic and communicative approach to the musical and educational activities of the future teacher of musical art is manifested as a process and the planned positive result of the formation of personal experience, based on the acquired knowledge on the establishment of the subject-subject communication. Creative approach to the musical education of future teachers of musical art allows us to determine the creative activity as the basis, means and decisive condition for the development of the individual. This allows us to investigate the problem of the methodical preparation of future teachers of musical art for educational work with pupils as a pedagogical system, and on this basis determine the ways of its improvement.

Key words: *acmeological approach, musical-educational activity, future teacher of musical art, methodical preparation of teachers-musicians for educational work with students, creative nature of art.*